Gyógynövény-fogyasztási szokások vizsgálata

Panyor Ágota

Kulcsszavak: gyógynövények ismertsége, fogyasztási szokások, keresletnövelési lehetőségek.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A gyógynövények reneszánszukat élik, folyamatosan növekszik a gyógynövényekből készült termékek iránti kereslet. Kutatásunkban közvetlen fogyasztói megkérdezések segítségével rávilágítunk a gyógynövényeket használók szokásaira, vásárlásukat befolyásoló tényezőkre. Primer kutatási eredményeink alátámasztják a fogyasztók gyógynövények iránti fokozódó keresletét, de jelzik, hogy rendkívül hiányosak a gyógynövények hatásaival kapcsolatos ismereteik.

A megkérdezettek közül a legtöbben teaként fogyasztják a gyógynövényeket, illetve gél vagy krém formában használják. A válaszadók a legnépszerűbb gyógynövényfajok közé sorolták a kamillát, a csalánt és az aloe verát. A vizsgált termékek vásárlásakor a minőséget tartották a legfontosabbnak, majd az árat és a származási helyet.

A fogyasztók felé történő kommunikációban fontos annak megvilágítása, hogy a gyógynövények fogyasztásával betegségek kialakulása előzhető meg, sőt sok esetben a már kialakult betegség is kezelhető. A marketingkommunikációs eszközök között a fogyasztók legszélesebb rétegét érintő televíziós társadalmi célú hirdetések, a főbb vásárlóhelyeken tájékoztató kiadványok, szórólapok elhelyezése, valamint állami támogatásokkal és civil szervezetek bevonásával „egészségnapok" szervezése ajánlható.

BEVEZETÉS

Minden olyan növényt gyógynövénynek nevezünk, amit valahol a Földön a hivatalos gyógyászat, a népi gyógyászat vagy a természetgyógyászat régebben használt vagy jelenleg is felhasznál gyógyítás céljára, valamint gyógyszeripari alapanyagok előállítására. Ha tágabb értelemben vizsgáljuk, akkor gyógynövénynek tekinthetők azok a növények is, amiket élvezeti célokra, kozmetikai és háztartás-vegyipari cikkek előállítására, fűszerként, kábítószerként, rovarirtó szerként használnak, hiszen kisebb-nagyobb mértékben ezek is összefüggnek az egészséggel, a betegséggel. Tehát a gyógynövény olyan növény, ami valamilyen hatóanyagot tartalmaz (*Banai, 2005*).

A gyógynövényfajok száma kb. 10-12 ezer a világon, ebből hazánkban kb. 300-350 fajról ismert a gyógyászatban történő alkalmazása. A gyógynövények lehetnek vadon termők és termesztettek. Éves összhozamuk Magyarországon 40-50 ezer tonna, amelyből 15 ezer tonna vadon termőkből származik.

A gyógynövényekre jellemző, hogy

- biológiailag aktív különleges anyagukért termesztik, amely azok használati értékét képezi;
- csak a hatóanyagot tartalmazó szerv kerül felhasználásra, friss fogyasztásra általában alkalmatlanok, ezért előzetes feldolgozást igényelnek;
- a kertészeti növényekhez képest csak igen kis mennyiségben fogyaszthatók (*Takácsné, 2004*).

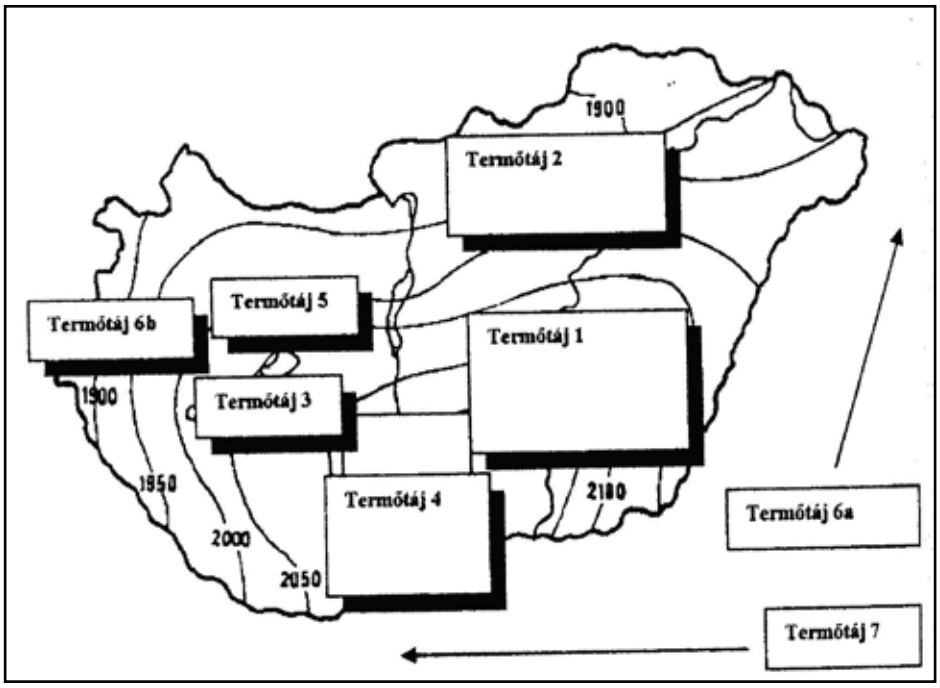
Gyógynövények hatóanyagai a növény különböző részeiben halmozódnak fel, pél-

dául gyökér, virág, levél, szár. Ezen növényi részekből nyerhető – szárítással – a növényi drog, amely akkor megfelelő minőségű, ha a növényeket kellő szakértelemmel gyűjtik, szárítják, megfelelő tárolási feltételeket biztosítanak és a csomagolás minősége is megfelelő.

Hazánkban a gyógynövénytermesztés termőtáji szerveződése a XX. század elején kezdődött meg. A regionalitás kialakulását a növekvő gyógynövényfogyasztás és az export indukálta. A legfontosabb tényező, ami befolyásolta a körzetek kialakulását, a napsütéses órák száma volt, mivel ez nagymértékben meghatározza az adott terület fény- és hőháztartási viszonyait (*Bernáth, 2000*).

1. ábra

Történelmileg kialakult hazai termesztési körzetek

Forrás: Csete – Nyéki, 2006

Az 1. ábrán látható, hogy Magyarország területe gyógynövénytermesztés szempontjából hat jól elkülöníthető részre osztható fel. A hetedik termőtáj az egész ország területét jelenti, vagyis azon gyógynövények körét mutatja, amelyek termesztésére az ország egész területén adottak a feltételek. A térkép szerint a legnagyobb gyógynövénytermesztésre specializálódott régió az 1. termőtáj, a Nagyalföld és a Tiszántúl, míg a legkisebb rész a Balaton-felvidék területe.

A gyógynövények legfontosabb felhasználási területe a gyógyítás és az egészségmegőrzés. Számos gyógynövény hatóanyagát, kivonatát használják gyógyszerként. A sokszor komplex hatásmechanizmussal rendelkező növényi eredetű anyagok különös előnye, hogy olyan betegségek kezelése során is sikeresen alkalmazhatók, amelyek ma még szintetikumokkal sem

gyógyíthatók (*Erdészné – Kozak, 2008*). Tehát a gyógynövénytermékek többféle vonatkozásban képesek a betegségek, illetve a meggyengült egészségi állapot befolyásolására, ilyen módon is javítva a nemzet egészségi állapotát, anélkül, hogy ez terhelné az egészségügyi ellátórendszert. Hiszen ismert tény, és egészségügy-közgazdaságtani szempontból is kimutatható, hogy az egészségtudatos életstílust folytató egyéneknek alacsonyabbak az egészségügyi szolgáltatás iránti igényei, így kevésbé terhelik az egészségügyi rendszert.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatómunkánkban azt a célt tűztük ki, hogy képet kapjunk a hazai fogyasztók körében a gyógynövények ismertségéről, valamint a gyógynövényből készült termékek fogyasztási szokásairól. Továbbá vizsgálni kívántuk azt is, hogy a megkérdezettek gyógynövényfogyasztásának milyen okai vannak, ezek összefüggésbe hozhatók-e az egészség-gazdaságtan elveivel.

A fogyasztói megkeresést kérdőív segítségével végeztük 2010. év tavaszán. A megkérdezés során a mintavételi eljárás egyszerű, véletlen kiválasztás alapján történt (*Lehota, 2001*). Az adatok gyűjtését a *Szegedi Tudományegyetem Mérnöki Karának* hallgatói végezték ismerőseik, családtagjaik körében, tehát a minta nem tekinthető reprezentatívnak. Felmérésünk során 244 értékelhető kérdőívet kaptunk vissza, melynek feldolgozását az SPSS 15.0 statisztikai program segítségével készítettük.

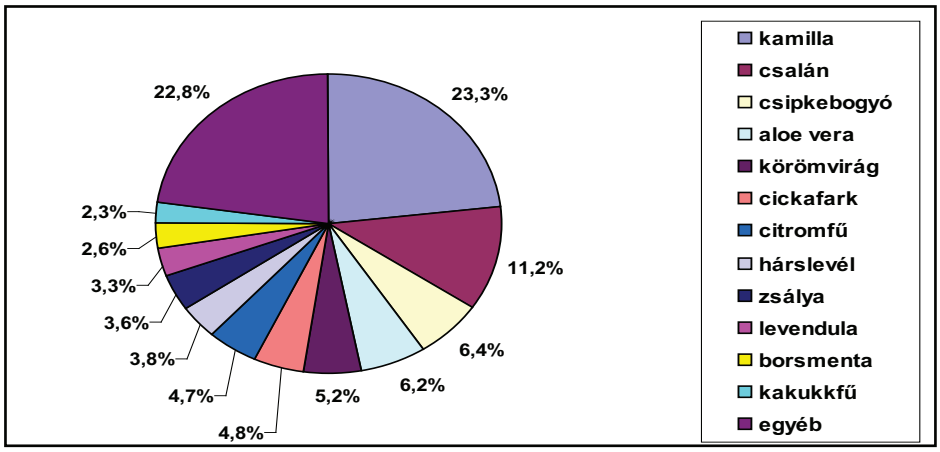
A GYÓGYNÖVÉNYEKKEL KAPCSOLATOS FOGYASZTÓI VÉLEMÉNYEK

A gyógynövények iránti kereslet változása. Elsőként arra kerestük a választ, hogy a megkérdezettek hogyan vélekednek a gyógynövényből készült termékek iránti kereslet változásáról, hogyan érzékelik a tendenciákat. A megkérdezettek 84,8%-a szerint növekedett a gyógynövények iránti kereslet. Ez a megállapítás egyezik *Szendrei és Csupor (2009)* véleményével, miszerint a gyógynövények reneszánszát éljük.

A gyógynövények ismerete. Azt is vizsgáltuk, hogy a megkérdezettek milyen gyógynövényeket ismernek. Összesen 55 gyógynövényfaj került felsorolásra, ezek közül a legtöbbször a kamillát és csalánt említették meg a válaszadók (2. ábra), köszönhető ez e két gyógynövény széles körű használhatóságának és ismertségének. A legnépszerűbb gyógynövények között szerepelt a csipkebogyó, az aloe vera, a körömvirág, a cickafark és a citromfű. Az egyéb kifejezés alá azokat a gyógynövényeket soroltuk, amelyek neve csak néhány kérdőíven volt megtalálható.

2. ábra

A megkérdezettek ismeretei a gyógynövénytípusokról

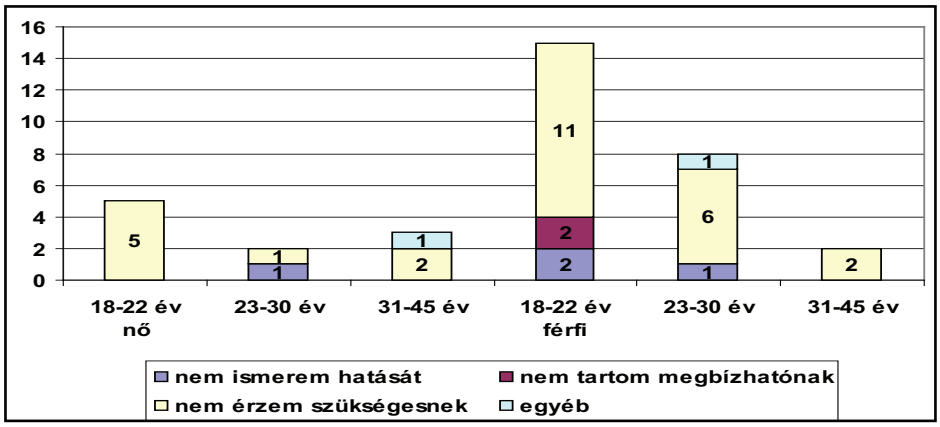

A gyógynövények fogyasztása. Következő kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy a megkérdezettek többsége, 84,4% fogyaszt, illetve használ valamilyen gyógynövényt, ami véleményünk szerint igen jó arány. A válaszadók mindössze 15,2%-a válaszolt nemmel, azaz ők egyáltalán nem használnak gyógynövényeket.

A gyógynövények nem fogyasztásának okai. Azoknál, akik egyáltalán nem fogyasztottak gyógynövényből készült termékeket, azt vizsgáltuk, hogy milyen okok találhatók a háttérben. A 3. ábrából kitűnik, hogy jellemzően a 18-22 évesek közül választották a legtöbben, hogy nem érzik szükségesnek ezen termékek fogyasztását. Néhányan nem ismerik a hatásait, illetve nem érzik biztonságosnak a termékeket. Öt válaszadó az egyéb lehetőséget választotta, mely szerint nem szeretik a gyógynövények ízét.

3. ábra

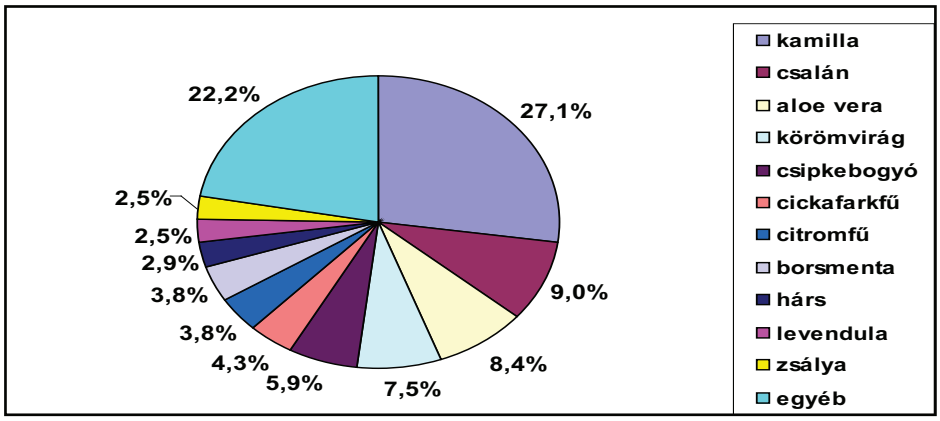
A gyógynövényfogyasztás ellenérvei nem és kor szerint (fő)

A különböző gyógynövények fogyasztási szokásai. A 4. ábra szemlélteti a válaszadók szerint legtöbbször fogyasztott gyógynövények nevét és megoszlását. Összesen 39 gyógynövényfaj került felsorolásra a válaszadók részéről. A legtöbben a kamillát (27,1%) és csalánt (9%) fogyasztják, ezenkívül még jelentős mértékű az aloe vera (8,4%), a körömvirág (7,5%) és a csipkebogyó (5,9%) vásárlása, használata is. Az egyebek kifejezés alatt a 10-nél kevesebb személy által felsorolt gyógynövények összességét értjük.

4. ábra

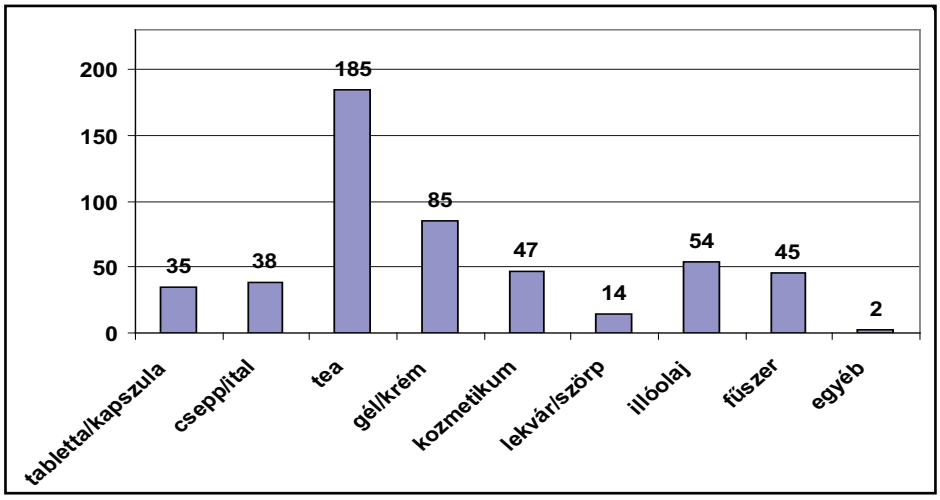
A gyógynövényfajták fogyasztási szokásai

A gyógynövényből készült termékek fogyasztásának, használatának formái. Fontosnak tartottuk annak a kérdésnek a megválaszolását is, hogy a megkérdezettek milyen formában fogyasztják, használják a gyógynövényből készült termékeket. Ennél a kérdésnél több terméket is megjelölhettek a válaszadók. Az 5. ábrából kitűnik, hogy a legtöbben gyógyteákat fogyasztanak, míg a második helyen a gélek, krémek állnak, ezt követik az illóolajok és a kozmetikumok. A legkevésbé keresettek a lekvárok, szörpök. Az egyéb kategóriát két személy jelölte be, ami alatt mézet, illetve fogkrémet értettek.

5. ábra

A gyógynövényből készült termékek fogyasztásának/használatának formái (fő)

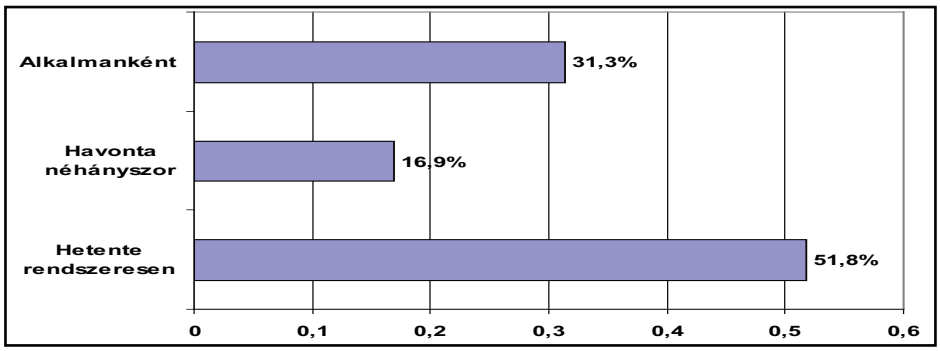

A gyógynövényfogyasztás okai a megkérdezettek kora szerint. A felmérés folytatásában arra a kérdésre is választ kerestünk, hogy a fogyasztók különböző korcsoportjai milyen célból vásárolják a gyógynövényből készült termékeket. A válaszadók minden korosztályára leginkább az a jellemző, hogy betegségmegelőzés céljából fogyasztja a gyógynövényből készült termékeket. A 23-30 év közöttiek és a 61 év fölötti korosztályban kiemelkedően magas (66,7%) értéket kaptunk erre a szempontra, valamint a legidősebb korosztály esetében a gyógyszeres kezelés kiegészítéseként is a megkérdezettek egyharmada (33,3%) használja, illetve fogyasztja a mindennapokban a gyógynövényalapú készítményeket. További érdekes információval szolgál, hogy a 31-45 év közötti korosztály közel egyharmada (31%) gyógyszer helyett alkalmazza a gyógynövénytermékeket. Tehát a kapott eredmények is egyértelműen alátámasztják, hogy azoknak, akik egészségtudatosan gondolkodnak, fontos szempont a betegségek megelőzése, illetve a gyógynövénykészítmények használata gyógyszerek helyett.

A gyógynövények fogyasztási gyakorisága. A megkérdezettek legnagyobb része betegségmegelőzés céljából fogyasztja a gyógynövényből készült termékeket. Ez az arány minden korosztálynál jellemző. Fontos kérdés viszont annak a megválaszolása is, hogy a fogyasztók milyen gyakorisággal használnak gyógynövényből készült termékeket. A 6. ábra alapján látható, hogy a válaszadók 51,8%-a heti rendszerességgel fogyasztja a termékeket, havonta néhány alkalommal 16,9%, míg az ennél ritkábban, alkalmankénti fogyasztók aránya 31,3%.

6. ábra

A gyógynövények fogyasztási gyakorisága

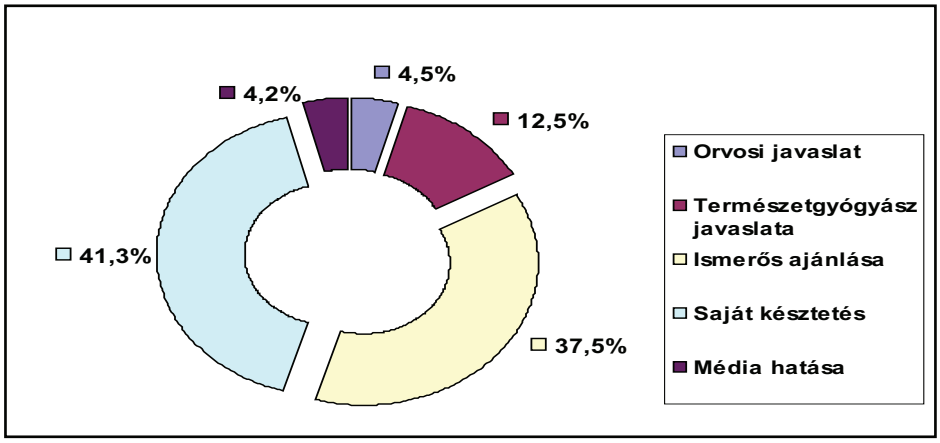

A gyógynövényvásárlást befolyásoló tényezők rangsora. A következőkben arra kértük a válaszadókat, hogy rangsoroljanak hat szempontot (ár, minőség, csomagolás, gyártó, származási hely, reklám) aszerint, hogy milyen mértékben befolyásolja őket gyógynövénytermékek vásárlása során. A vásárlást leginkább befolyásoló tényezőként a minőség jelent meg, ezt a szempontot első helyre sorolta a válaszadók 69,2%-a. A második legfontosabb tényezőnek az ár bizonyult, ezt a megkérdezettek 40,0%-a a második helyre sorolta. A származási hely mindössze közepes befolyással van a vásárlásra, hiszen a válaszadók 28,9%-a a rangsorban csak harmadik helyen jelölte meg ezt a tényezőt. A legkevésbé a reklám befolyásolja a vásárlásukat, hiszen a legtöbben (50,7%) a hatos értékekkel jellemezték ezt a szempontot.

A gyógynövényfogyasztás motivációi. A 7. ábra azt szemlélteti, hogy a fogyasztók milyen információforrás alapján kezdték el fogyasztani a gyógynövénytermékeket. A legtöbben (41,3%) saját késztetésre, illetve 37,5% ismerős ajánlására. Természetgyógyász javaslatára 12,5%, míg az orvosi javaslat mindössze a válaszadók 4,5%-át ösztönözte fogyasztásra. A megkérdezettek csupán 4,2%-a választotta a médiát információforrásnak, amely alapján elkezdett gyógynövényeket fogyasztani, ez várható is volt, hiszen a médiákban gyakorlatilag alig jelennek meg a témához kapcsolódó információk.

7. ábra

A gyógynövényfogyasztás motivációi

A gyógynövényvásárlás helyének lakóhely szerinti megoszlása. Végül, vizsgálatainkban arra is választ kerestünk, hogy a fogyasztók hol vásárolnak leginkább gyógynövénytermékeket. Kiderült, hogy a fővárosban élők leginkább gyógyszertárban (33,3%) és gyógynövényboltban (33,3%) vásárolnak gyógynövényből készült termékeket. A városban élők a gyógynövényboltokban (36,9%) való vásárlást részesítik leginkább előnyben. A községek lakói szintén a gyógynövényboltokat (36,6%) választják vásárlásuk színhelyéül. Mind a városban, mind a községben élők számára fontos beszerzési forrásként jelentek meg a drogériák is. Az egyéb kategória alatt a megkérdezettek a közvetlen gyűjtőktől, illetve multi-level láncoktól való vásárlást említették meg.

JAVASLATOK A KERESLET NÖVELÉSÉRE VONATKOZÓAN

A kérdőíves felmérésből – a kapott eredmények alapján – megállapítható, hogy a megkérdezettek többsége rendszeresen vásárol és fogyaszt gyógynövényből készült termékeket. A nem fogyasztóknál a fogyasztás ellenérvei között szerepelt, hogy nem ismerik a gyógynövények hatásait, nem érzik szükségesnek fogyasztásukat, vagy nem tartják megbízhatónak a gyógynövénytermékeket. A fogyasztók közül a legtöbben tea és gél vagy krém formában fogyasztják a gyógynövényeket. A megkérdezettek a legnépszerűbb gyógynövényfajták közé sorolták a kamillát, a csalánt, az aloe verát. A vizsgált termékek vásárlásakor a minőséget tartották a legfontosabbnak, az ár és a származási hely mellett.

A vizsgálatból megállapítható, hogy a fogyasztók legnagyobb arányban azért döntenek a gyógynövények vásárlása mellett, mert a betegségek kialakulását kívánják megelőzni, ez a megállapítás a megkérdezettek minden korcsoportjára igaz volt. Tehát az egészség megőrzése, illetve minél teljesebb helyreállítása elemi igény és elvárás napjainkban. Ennek alapján is úgy véljük, hogy az egészség-gazdaságtan tudatos használatával jelentősen lehet javítani a nemzet egészségi állapotát anélkül, hogy ezért túl nagy áldozatot kellene hozni.

A gyógynövényvásárlás motivációjaként a fogyasztók 41,3%-a a saját késztetést, illetve 37,5%-a az ismerősök ajánlását jelölte meg. Azonban orvosi javaslatra csak a válaszadók 4,5%-a kezdett gyógynövényeket fogyasztani. Ezek az adatok is egyértelműen alátámasztják, hogy az orvosok nem érdekeltek a gyógynövények fogyasztásának ösztönzésében, leginkább a gyógyszeres kezeléseket preferálják.

A vásárlási szokások tekintetében megállapítható, hogy lakóhely szerinti megoszlásban a fővárosi fogyasztók többsége gyógyszertárakban vagy gyógynövényboltokban, míg a városi és falusi fogyasztók többsége gyógynövényboltokban szerzi be a gyógynövényből készült termékeket.

Primer kutatási eredményeink egyértelműen alátámasztják – fogyasztói oldalról vizsgálva – a gyógynövények iránti egyre fokozódó keresletet. Azonban a kérdőívek elemzése során fény derült arra is, hogy a legtöbb megkérdezett azért nem fogyaszt gyógynövényeket, mert nem érzi szükségesnek és nem ismeri a gyógynövények hatásait. Véleményünk szerint fontos tovább bővíteni az emberek ismereteit a gyógynövények hatásaival kapcsolatban, tudatosítani, hogy a gyógynövények fogyasztásával betegségek kialakulását tudják megelőzni, sőt jó néhány esetben a már kialakult betegséget kezelni tudják velük ahelyett, hogy azonnal gyógyszerhez fordulnának. A gyógynövények széles körben való megismertetésére több marketingkommunikációs eszköz használatát javasoljuk. Például „egészségnapokat” lehetne szervezni minden korosztály számára, ahol a különböző szűrővizsgálatok és sport-szórakoztató programok mellett gyógynövényből készült termékek is bemutatásra kerül-

nének, és ahol szakemberek, természetgyógyászok hívnák fel a figyelmet a gyógynövények gyógyító, betegségmegelőző hatására. Fontosnak tartjuk, hogy minden korosztály érintve legyen ezeken a rendezvényeken, hiszen már gyermekkorban ki kell alakítani a felnövő generáció értékrendjét, ugyanakkor fontos az idősebb korosztály számára is minél szélesebb körű ismeretek megszerzése a gyógynövények pozitív hatásairól. A rendezvények szervezői és kezdeményezői lehetnének városi önkormányzatok, egészségügyi központok, patikák, különböző civil szervezetek, a rendezvényekhez támogatást állami szervezetek biztosíthatnának a szociális ellátási rendszeren keresztül. Ezenkívül a kommunikációs eszközök közül intenzívebb reklámtevékenységet javasolnánk a gyógynövényfogyasztás elősegítése érdekében, gondolunk itt többek között a legszélesebb réteget megcélzó televíziós társadalmi célú hirdetések közvetítésére. Megítélésünk szerint az orvosi rendelőkben való szórólap-kihelyezés is eredményre vezetne, hiszen a várakozó betegek tájékozódni tudnának a termékekről, illetve azok hatásairól, és talán nagyobb bizalommal kezdenék el a fogyasztásukat is. A gyógynövényből készült krémek, kozmetikumok, illóolajok esetében termékminták használati utasítással való kihelyezése is jó megoldást jelentene. Kismamák számára már a terhesgondozás alatt adhatnának tájékoztatót a különböző tejelválasztást elősegítő, illetve a kisbabáknak is adható gyógytermékekről. Edzőtermekben is javasolt lenne a méregtelenítő, salaktalanító teák, termékek forgalmazása.

A megkérdezettek többsége saját késztetésre, illetve ismerős ajánlására döntött a gyógynövények fogyasztása mellett. Véleményünk szerint orvosi javaslatra még többen kezdenének el gyógynövényeket fogyasztani. Fontos lenne konferenciákat rendezni az orvosoknak, ahol gyógynövényszakértők segítségével meggyőződhetnének a gyógynövények kiváló hatásairól, ami alapján bátran ajánlhatnák betegeiknek. A legtöbb fogyasztó gyógyszertárakban, illetve gyógynövényboltokban jut hozzá a gyógynövénytermékekhez, ezért szórólapok, tájékoztató kiadványok elhelyezése a beszerzési helyeken is célszerű lenne.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Banai V. (2005): Gyógynövény- és drogismeret. Műszaki Könyvkiadó, Budapest – (2) Bernáth J. (2000): Gyógy- és aromanövények. Mezőgazda Kiadó, Budapest – (3) Csete L. – Nyéki J. (2006): Klímaváltozás és a magyarországi kertgazdaság. „AGRO-21" Kutatási Programiroda, Budapest – (4) Erdész F-né – Kozak A. (2008): A gyógynövényágazat helyzete. Agrárgazdasági Tanulmányok, 4. sz. 1-136. pp. – (5) Lehota J. (2001): Marketingkutatás az agrárgazdaságban. Mezőgazda Kiadó, Budapest – (6) Szendrei K. – Csupor D. (2009): Gyógynövénytár – Útmutató a korszerű gyógynövény-alkalmazásához. Medicina Könyvkiadó, Budapest – (7) Takácsné Hájos M. (2004): Gyógynövények termesztése. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest

TARTALOM

TANULMÁNY

Kassai Zsuzsanna – Ritter Krisztián: Helyi vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben 337

Varga Eszter: Civil szervezetek szerepe a vidékfejlesztésben 347

Harangi-Rákos Mónika – Szabó Gábor: A mezőgazdasági szervezetek gazdálkodásának vizsgálata a 2002–2009 közötti időszakban 358

Lehota József – Szabó Zoltán – Lehota Zsuzsanna: Az integrált növényvédelem és gyümölcstermelés magyarországi bevezetésére, valamint elterjesztésére ható gazdasági tényezők 367

Pogány Éva – Sebesy Zsanett – Teschner Gergely – Troján Szabolcs: A tejtermelés költségei és bevételei a nyugat-dunántúli társas vállalkozásokban 378

Panyor Ágota: Gyógynövény-fogyasztási szokások vizsgálata 387

Vasvári Mária – Dávid Lóránt – Szabó Szilárd: A területhasználat néhány változása és következményei a Tisza-tónál 395

SZEMLE

Mihók Zsolt: A vidéket szolgáló Agrárgazdasági Kutató Intézet 407

Mészáros Sándor: Szabó G. Gábor: Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban 409

Török Áron: Spanyolul tanul a magyar mangalica! 412

Hajduné Borsos Adrienne: Innováció a javából: a dohányzásról leszoktató cigaretta 421

Fodor Mónika – Gyenge Balázs – Horváth Ágnes: A munkahelyi étkezés hazai fogyasztói piacának vizsgálata 427

KRÓNIKA

Varga Zsuzsanna: Emlékezés Mádl Ferencre 435

A régiók neveinek helyes írásmódjáról 366

Tudnivalók a **gazdálkodásban** megjelentetésre készülő kéziratokról 386

Telefonszám-változás! 426

Summary 438

Contents 443